

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A JEHO EKONOMICKÁ DIMENZIA

ECONOMIC DIMENSION OF ENVIRONMENT

Anton KORAUŠ

Abstrakt

V tomto príspevku je poukazané na ekonomické aspekty životného prostredia. Dôležitosť ochrany životného prostredia sa čoraz významnejšie zaraďuje k najzávažnejším témam na riešenie na najvyšších celosvetových i národných fórach. Je potrebné ich riešiť, a to nielen. Zodpovednosť za kvalitu životného prostredia by nemala koncentrovať iba na úrovni individuálnych fyzických osôb, či neziskových združení ale práve zodpovednosť by mali na seba prevziať aj podniky, tak aby sa environmentálne záležitosti stali neoddeliteľnou súčasťou ekonomických rozhodovaní aj v komerčnej sfére.

Kľúčové slová: Environmentálna politika a poistenie, poistiteľnosť, životné prostredie, povinného poistenia rizík,

Abstract

The subjected article scopes on the aspects of environment. The environmental issues should not continually stand apart from the main topics. It is important to deal with them and not only on the personal or non-profit companies' level. The responsibility for quality of the environment should be taken over by commercial companies in order to point out the importance of environmental issues as part of the economical decision making.

Key words: Environmental politics and insurance, insurance, environment, obligatory risk insurance

Úvod

Komplexný vzťah ľudských aktivít a ochrany životného prostredia je čoraz pálčivejším problémom právnej, politickej, ale hlavne ekonomickej významnosti. Životné prostredie je verejným statkom, a z tohto dôvodu jeho poškodenie so sebou prináša dopady na ľudskú spoločnosť ako celok. Otázka ochrany životného prostredia sa veľmi výrazne posunula z úrovne aktuálnej teoretickej a často iba diskutovanej témy do roviny akútneho riešenia, ktoré úzko súvisí s existenciou života.

Odraz tejto situácie je v tvorbe legislatívy a profesionálni experti stále viac skúmajú možnosti využitia komerčného poistenia ako kľúčového nástroja na efektívne riadenie environmentálnych rizík. Mnohé z environmentálnych rizík sa kryjú poistením už dlhšiu dobu. Poistný sektor je ale len na začiatku s aktivitami na prijatie myšlienky povinného poistenia rizík na biodiverzite, či rizík vyplývajúcich z pomalého a postupného znečistenia životného prostredia. Environmentálne riziká majú v súvislosti s poistiteľnosťou svoje hranice, ktorými sú vyčísliteľnosť a identifikovateľnosť škody, náhodnosť udalosti a v neposlednom rade aj ekonomická únosnosť.

Životné prostredie a jeho ekonomická dimenzia

Trvalo udržateľný rast a problematika vyčerpatelnosti zdrojov rezonuje dlhšie obdobie na stretnutiach ekonómov a ekonomických fór ako vážna téma. Je dôležité akcentovať nie celkom priamočiary aktívny prístup ekonómov pri realizácii riešenia environmentálnych potrieb a najmä schopnosť a ochota prerokovávané vízie bez presne definovaných opatrení týkajúcich sa konkrétnych subjektov. Potreby ochrany životného prostredia je nutné riešiť, a to nielen na úrovni individuálnych fyzických osôb, či neziskových združení, ktoré nesú len čiastkovú zodpovednosť. Dôležitým momentom je koncentrovať zodpovednosť za kvalitu životného prostredia na podniky, pretože environmentálne záležitosti sa musia stať neoddeliteľnou súčasťou ekonomických rozhodovaní aj v komerčnej a priemyselnej sfére.

Tak ako každá sféra hospodárstva a aj spoločenského života aj životné prostredie, jeho ochrana a obnova, má vždy aj finančnú a ekonomickú dimenziu. Môže ísť o náklady ex ante, t.j. náklady na predchádzanie ekologickým škodám alebo náklady ex post, ktoré sú vynaložené na odstránenie znečistenia životného prostredia¹. Identifikovateľnosť a vyčísliteľnosť ex ante a ex post nákladov na riešenie environmentálnych potrieb býva problematická, vzhľadom k tomu, že niektoré environmentálne poškodenia sa prejavujú až po dlhšom období. Je treba zdôrazniť, že nie je možné abstrahovať od skutočnosti, že náklady súvisiace s ochranou životného prostredia vznikajú, je len mimoriadne dôležité sa správne rozhodnúť, ktorá generácia ich bude musieť znášať a hlavne v akej výške. Tu je hlavný dôvod k rezervovanému prístupu na vynakladanie nákladov, pretože oba typy nákladov, či už sú určené na predchádzanie škodám na životnom prostredí alebo ich následné odstraňovanie, sú z pohľadu ekonómov vnímané ako environmentálna záťaž ekonomiky. Pojem

¹ Romančíková, E. Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia. Eco Instrument. Bratislava, 2004, ISBN 80-967771-1-4, s. 6.

environmentálna záťaž ekonomiky v sebe zahŕňa zvýšenú nákladovosť v dôsledku jednak ekonomických škôd spôsobených znečistením životného prostredia, ale aj nákladov na zamedzenie vzniku ekologických škôd².

Európska únia a jej environmentálna politika

Environmentálna politika Európskej únie v sedemdesiatych rokoch 20. storočia a na začiatku osemdesiatych rokov využívala na uplatnenie jej cieľov hlavne nariadenia, t.j. príkazovo-kontrolné nástroje environmentálnej politiky. Na konci osemdesiatych rokov a začiatkom deväťdesiatych rokov 20. stor. sa v Európskej únii do popredia dostávajú niektoré ekonomické, tzv. trhovo orientované nástroje environmentálnej politiky. Ich zavedenie v Európskej únii bolo stimulované viacerými faktormi ako napríklad nová orientácia smerom k trhom a deregulácii vo verejnej politike, snaha ďalej implementovať princíp znečisťovateľ platí či snaha integrovať environmentálnu politiku do ďalších oblastí ako poľnohospodárstvo, doprava, priemysel alebo turizmus. Významnú úlohu v tomto období začínajú zohrávať dobrovoľné nástroje environmentálnej politiky, kde v rámci Európskej únie sú prijímané právne akty, vytvárajúce príslušný právny rámec (napríklad EMAS, ecolabeling).

Takmer vo všetkých rozvinutých krajinách je environmentálna politika jednou zo súčastí hospodárskej politiky. Ovplyvňovať správanie ekonomických subjektov tak, aby bolo v súlade s vytýčenými cieľmi, akými sú ochrana životného prostredia, či zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja je cieľom hospodárskej a aj environmentálnej politiky.

Reakciou na potrebu zosúladenia rôznych environmentálnych politík jednotlivých členských krajín Európskej únie, najmä z ekonomických dôvodov bol vznik environmentálnej politiky Európskej únie, v ktorej išlo predovšetkým o zavádzanie jednotných technologických procesov a noriem pre tovary.³ Až následne sa vykryštalizoval jednotný všeobecný cieľ environmentálnej politiky, ktorým je zabezpečovanie vysokej kvality životného prostredia v Európskom spoločenstve ako celku⁴.

Environmentálne akčné programy Európskej únie sú Základnými dokumentmi environmentálnej politiky Európskej únie, pričom prvý bol vypracovaný na obdobie rokov 1973 až 1976. V súčasnosti je aktuálny dosiaľ najstrategickejší zo všetkých prijatých programov a týka sa najmä klimatických a prírodných zmien, zmien v biodiverzite a pod.

Hlavné zásady environmentálnej politiky Európskej únie sú obsiahnuté v programoch Európskej únie zameraných na ochranu životného prostredia:

1. environmentálny akčný program (EAP)	(1973 – 1976) ⁵ ,
2. environmentálny akčný program	(1976 – 1978) ⁶ ,
3. environmentálny akčný program	(1982 – 1986) ⁷ ,
4. environmentálny akčný program	(1987 – 1992) ⁸ ,
5. environmentálny akčný program „Smerom k udržateľnosti“	(1993 – 2000) ⁹ ,
6. environmentálny akčný program "2010: Naša budúcnosť, naša voľba"	(2002 - 2012) ^{10, 11, 12} .

Smernice ako sekundárne pramene práva tvoria legislatívu pre oblasť životného prostredia v Európskej únii. Od roku 1970 bolo postupne prijatých okolo 400 právnych predpisov týkajúcich sa životného prostredia a jeho ochrany, pričom dôraz v nich je kladený najmä na oblasť odpadového hospodárstva, znečisťovania vôd a znečisťovania ovzdušia¹³.

Základom "Stratégie Európa 2020: Európska stratégia pre inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast" je „vytvorenie hospodárstva, založeného na znalostiach a inovácii; podpora ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva,

² Romančíková, E. Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia. Eco Instrument. Bratislava, 2004, ISBN 80-967771-1-4, s. 21-22.

³ Rusko, Miroslav: Ecolabeling a LCA ako súčasť environmentálne orientovaného manažérstva. In: Acta Mechanica Slovaca. - ISSN 1335-2393. - Roč. 9, č. 2-B. - , 2005, s. 345-352

⁴ Dittelová-Sabelová, G. Životné prostredie. Úrad vlády Slovenskej republiky. Bratislava. 2003. ISBN 80-969025-5-5. s. 5.

⁵ A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (first programme), OJ C 62.31.7.1973, p.16

⁶ A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (second programme), OJ C 178.31.7.1976, p.44

⁷ A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (third programme), OJ C 182, 19.7.1982, p.102

⁸ A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (fourth programme), OJ C 156, 15.6.1987, p. 138

⁹ Towards Sustainability - the European Community Programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development (better known as The Fifth EC Environmental Action Programme). - [on-line] Available on - URL: > <http://ec.europa.eu/environment/actionpr.htm> < [cit.: 2011-08-03]

¹⁰ 6. environmentálny akčný program. - [on-line] Available on - URL: >http://www.eppgroup.eu/policies/envi/archive/kn_42_sk.asp < [cit.: 2011-07-02]

¹¹ Záverečné posúdenie 6. environmentálneho akčného programu poukazuje na pokrok v oblasti environmentálnej politiky – avšak aj na nedostatky pri jeho realizácii. - [on-line] Available on - URL:

><http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/996&format=HTML&aged=0&language=SK&guiLanguage=en> < [cit.: 2011-09-03]

¹² The Sixth Environment Action Programme of the European Community 2002-2012. - [on-line] Available on - URL:

><http://ec.europa.eu/environment/newprg/final.htm> < [cit.: 2011-09-03]

¹³ Horváth, Z.: Príručka Európskej únie. Zastúpenie Európskej komisie v SR, Bratislava, 2004, ISBN 80-89102-09-3, s. 395.

efektívnejšie využívajúceho zdroje; podpora hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, zabezpečujúceho sociálnu a územnú súdržnosť“.

Záver

Život jedinca obklopujú a formujú okolie a podmienky, čo v globále znamená životné prostredie, ktorého najdôležitejšou funkciou je bezpochyby umožnenie existencie života. Avšak samotné zabezpečovanie života človeka prináša so sebou množstvo negatívnych externých efektov, čo sú v ekonómii vonkajšie účinky (efekty) rozhodnutia či existencie či činnosti úmyselne či neúmyselne prenesené z daného ekonomického subjektu na iný subjekt alebo okolie, resp. z iných subjektov alebo okolia na daný ekonomický subjekt. Inými slovami je to presun nákladov/ prínosov výroby či spotreby na iných. Vznikajú, keď ekonomický subjekt úmyselne alebo neúmyselne čiastočne alebo vôbec neplatí za (nekompenzuje) faktory, ktoré používa (napríklad na výrobu), alebo keď naopak jeho činnosť je príčinou bezplatného uspokojovania potrieb iných subjektov (pracovníkov, iných ekonomických subjektov, prírody, obce...), čo je prejav nedokonalosti trhu. Z tohto dôvodu je problematika životného prostredia a jeho ochrany neustále aktuálna, pričom narastajúce environmentálne problémy v mnohých krajinách sveta jej význam ešte umocňujú.

Nie všetky environmentálne škody môžu byť napravené prostredníctvom zodpovednostného mechanizmu. Princíp zodpovednosti si vyžaduje identifikáciu jedného alebo viacerých znečisťovateľov, vymedziteľnú a vyčísliteľnú škodu, a v neposlednom rade aj príčinnú súvislosť medzi vzniknutou škodou a identifikovanými znečisťovateľmi. Zodpovednostný mechanizmus teda nie je vhodným nástrojom na riešenie rozsiahleho znečistenia, kde nemožno negatívne environmentálne dosahy priamo spájať s niečiou činnosťou, resp. zanedbaním činnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (first programme), OJ C 62,31.7.1973
- [2] A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (second programme), OJ C 178,31.7.1976
- [3] A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (third programme), OJ C 182, 19.7.1982
- [4] A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (fourth programme), OJ C 156, 15.6.1987
- [5] Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage
- [6] Dittelová-Sabelová, G.: Životné prostredie. Úrad vlády Slovenskej republiky. Bratislava, 2003, ISBN 80-969025-5-5.
- [7] Horváth, Z.: Príručka Európskej únie. Zastúpenie Európskej komisie v SR, Bratislava, 2004, ISBN 80-89102-09-3, s. 395.
- [8] Romančíková, E.: Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia. Eco Instrument. Bratislava, 2004, ISBN 80-967771-1-4.
- [9] Rusko, Miroslav: Ekolabeling a LCA ako súčasť environmentálne orientovaného manažérstva. - In: Acta Mechanica Slovaca. ISSN 1335-2393. Roč. 9, č. 2-B, 2005, s. 345-352
- [10] Staněk, P.: Fakty a mýty globalizácie (Vybrané aspekty). Bratislava: EKONÓM, 2005, ISBN 80-225-2016-0.
- [11] The Sixth Environment Action Programme of the European Community 2002-2012. - [on-line] Available on - URL: ><http://ec.europa.eu/environment/newprg/final.htm>< [cit.: 2011-09-03]
- [12] Towards Sustainability - the European Community Programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development (better known as The Fifth EC Environmental Action Programme). - [on-line] Available on - URL: > <http://ec.europa.eu/environment/actionpr.htm>< [cit.: 2011-08-03]
- [13] Záverečné posúdenie 6. environmentálneho akčného programu poukazuje na pokrok v oblasti environmentálnej politiky – avšak aj na nedostatky pri jeho realizácii. - [on-line] Available on - URL: ><http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/996&format=HTML&aged=0&language=SK&guilanguage=en>< [cit.: 2011-09-03]
- [14] 6. environmentálny akčný program. - [on-line] Available on - URL: >http://www.eppgroup.eu/policies/envi/archive/kn_42_sk.asp < [cit.: 2011-07-02]

ADRESA AUTORA

Anton KORAUS, Ing., PhD., MBA, EKORDA INTERNATIONAL, Ružinovská 3, 821 02 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: akoraus@gmail.com

RECENZENT

Ivana TUREKOVÁ, doc. Ing., PhD., Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Katedra bezpečnostného inžinierstva, Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: >ivana.turekova@stuba.sk<